

به نام خدا

قواعد درس ۳ عربی دوازدهم انسانی و تجربی

اسلوب استثناء و اسلوب حصر

مدرس : فاطمه عزیزالهی

اسلوب استثناء در زبان فارسی

تمام درس‌هایم را خواندم به جز عربی.

دانش‌آموزان در امتحان موفق نشدند به جز محمد.

جز سی قرآن را حفظ کردم مگر سوره نَبَأ.

چند جمله عربی دارای اسلوب استثناء

قَرَأْتُ الدُّرُوسَ إِلَّا الْعَرَبِيَّةَ.

مَا نَجَحَ الطُّلَّابُ فِي الإِمْتِحَانِ إِلَّا مُحَمَّدًا.

حَفَظْتُ الْجُزءَ الثَّلَاثِينَ لِلْقُرْآنِ إِلَّا سُورَةَ النَّبَأِ.

ارکان اسلوب استثناء

مستثنی

ادات استثناء
(إلا)

مستثنی منه

توضیح ارکان استثناء

ادات استثناء : به حرف «إِلَّا» ادات استثناء می‌گویند که به معنی «به جز ، مگر» است که برای ساختن اسلوب استثنا به کار می‌رود.

مستثنی : مستثنی اسمی است که بلافاصله بعد از «إِلَّا» می‌آید و معولا دارای یکی از نشانه‌های (--- ، --- ، یِنَّ ، یِنَّ ، اتِ ، اتِ) است.

مستثنی منه : یک اسم جامع و کلی است که در جمله‌ی پیش از «إِلَّا» آمده است و مستثنی جزئی از آن است.

حَامِداً.	إِلَّا	فِي صَالَةِ الْإِمْتِحَانِ	الزُّمَلَاءُ	حَضَرَ
مستثنى	ادات استثناء		مستثنى منه	
حَامِداً.	إِلَّا	فِي صَالَةِ الْإِمْتِحَانِ	حَضَرُوا	الزُّمَلَاءُ
مستثنى	ادات استثناء			مستثنى منه

مثال دیگر: كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُصُ بِالْإِنْفَاقِ إِلَّا الْعِلْمَ.

مستثنى

ادات استثناء

مستثنى منه

صفحه ۳۸ تجربی
صفحه ۴۳ انسانی

تشخيص اركان اسلوب استثناء

قَرَأْتُ الدُّرُوسَ إِلَّا العَرَبِيَّةَ.

مستثنى

مستثنى منه

ادات استثناء

ما نَجَحَ الطُّلَّابُ فِي الإِمْتِحَانِ إِلَّا مُحَمَّدًا.

حَفَظْتُ الجُزْءَ الثَّلَاثِينَ لِلْقُرْآنِ إِلَّا سُورَةَ النَّبَأِ.

إِخْتَبِرْ نَفْسَكَ. تَرْجِمْ مَا يَلِي، ثُمَّ عَيِّنِ الْمُسْتَثْنَى وَ الْمُسْتَثْنَى مِنْهُ.

١- ﴿... كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ...﴾ الْقَصَص: ٨

٢- ﴿فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَ كَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ ص: ٧٣ و ٧٤

٣- كُلُّ عَيْنٍ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا ثَلَاثَ أَعْيُنٍ: عَيْنُ سَهْرَتٍ^١ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ عَيْنُ غُضَّتٍ^٢ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَ عَيْنُ فَاضَتْ^٣ مِنْ خَشْيَةِ^٤ اللَّهِ. رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

٤- كُلُّ وَعَاءٍ^٥ يَضِيقُ^٦ بِمَا جُعِلَ فِيهِ إِلَّا وَعَاءُ الْعِلْمِ؛ فَإِنَّهُ يَتَّسِعُ^٧ بِهِ. الْإِمَامُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ

صفحة ٣٩ تجربي
صفحة ٤٤ انساني

٥- كُلُّ شَيْءٍ يَرُخِّصُ ^٨ إِذَا كَثُرَ إِلَّا الْأَدَبَ؛ فَإِنَّهُ إِذَا كَثُرَ غَلَا ^٩. مَثَلُ عَرَبِيٍّ

٦- لَا تَعَلَّمُ زَمِيلَاتِي اللُّغَةَ الْفَرَنْسِيَّةَ إِلَّا عَطِيَّةً.

٧- حَلُّ الطُّلَابِ مَسَائِلِ الرِّيَاضِيَّاتِ إِلَّا مَسْأَلَةً.

صفحة ٣٩ تجربي

صفحة ٤٤ انساني

اسلوب حصر یا اختصاص

اسلوب حصر یا اختصاص شباهت زیادی با اسلوب استثناء دارد.

چرا که در ساخت آن از «إِلَّا» استفاده می‌شود.

مانند مثال زیر :

مَا قَرَأَ الشِّعْرَ الْعَرَبِيَّ إِلَّا مُحَمَّدٌ.

تفاوت اسلوب حصر با اسلوب استثناء

✓ در اسلوب حصر «مستثنی منه» حذف شده است.

✓ جمله حتما با کلمات منفی مثل لای نفی، مای نفی، لَمْ، لَنْ، لَيْسَ

و ... شروع شده است.

✓ جمله‌ی قبل از «إِلَّا» کامل نیست و یکی از ارکان اصلی آن حذف

شده است و بعد از «إِلَّا» آمده است.

ترجمه اسلوب حصر و اختصاص

لا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ.

✓ از رحمت خدا نا امید نمی‌شود مگر گروه کافر.

✓ فقط گروه کافر از رحمت خدا نا امید می‌شوند.

ما حَفِظَ الْقَصِيدَةَ إِلَّا كَاطِمٌ. ← تنها کاظم قصیده را حفظ کرد.
← کسی جز کاظم قصیده را حفظ نکرد.

در جمله بالا «حفظ قصیده» تنها به کاظم اختصاص دارد و فقط در او حصر شده است.

■ در اسلوب حصر می‌توانیم عبارت را به صورت مثبت و مؤکد نیز ترجمه کنیم.

ما شَاهَدْتُ فِي الْمَكْتَبَةِ إِلَّا كَاطِمًا. ← در کتابخانه، تنها کاظم را دیدم.
← در کتابخانه، کسی جز کاظم را ندیدم.

صفحه ۴۰ تجربی
صفحه ۴۵ انسانی

اِخْتَبِرْ نَفْسَكَ. تَرْجِمِ الْعِبَارَاتِ التَّالِيَةَ، ثُمَّ مَيِّزْ أَسْلُوبَ الْحَصْرِ مِنَ أَسْلُوبِ الْإِسْتِثْنَاءِ.

بعد از إِلَّا ضمّه = حصر

۱- ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ...﴾ الْأَنْعَام: ٣٢

بعد از إِلَّا ضمّه = حصر

۲- ﴿... لَا يَنَاسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾

جمله مثبت = استثناء

۳- ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ...﴾

مستثنى منه آمده = استثناء

۴- ما طالعتُ لَيْلَةَ الْإِمْتِحَانِ كِتَابًا إِلَّا كِتَابَ الْعَرَبِيَّةِ.

جمله مثبت = استثناء

۵- قَرَأْتُ الْكِتَابَ التَّارِيخِيَّ إِلَّا مَصَادِرَهُ¹.

جمله مثبت = استثناء

۶- اِسْتَرَيْتُ أَنْوَاعَ الْفَاكِهَةِ إِلَّا أَنَانَسَ.

صفحه ۴۱ تجربی
صفحه ۴۶ انسانی

پایدار باشید